

Redeneren over en met bronnen, een trucje?

Albert van der Kaap

‘Het beoordelen van bronnen op betrouwbaarheid en bruikbaarheid voor het beantwoorden van een historische vraag is een lastige vaardigheid en zeker geen trucje. Een vaardigheid die geregeld geoefend moet worden’. Op deze opmerking van mij op LinkedIn reageerde een collega met ‘Veel oefenen: eens. Maar als je eenmaal weet, waar je op moet letten bij de bronnen. Dan is 't toch juist een trucje?!’

Een begrijpelijke reactie, zeker als je kijkt naar de manier waarop deze vaardigheid in centrale examens wordt getoetst en vermoedelijk ook in gewone toetsen of schoolexamentoetsen. Als de vaardigheid daarin al wordt getoetst.

Het beoordelen van bronnen op bruikbaarheid, betrouwbaarheid en representativiteit is een uitermate complexe vaardigheid, waaraan de omschrijving op de website *geschiedenisexamens* bijvoorbeeld zeker geen recht doet: *‘Je moet de betrouwbaarheid van bronnen vaststellen, d.w.z. laten zien dat de bronmaker/schrijver betrouwbaar is’. Dit wordt meestal gevraagd in de vorm ‘dat je moet aangeven waarom een bron juist wel of juist niet betrouwbaar is ... Een bron is betrouwbaarder als de bronmaker aanwezig is/getuige is; als hij/zij onpartijdig is en als hij/zij de waarheid wil vertellen. Daarom is een dagboek een betrouwbare bron, en zijn de memoires van een politicus dat niet.’¹*

Hier wordt om te beginnen een essentiële fout gemaakt. Het gaat niet aan om de auteur van een bron betrouwbaar of onbetrouwbaar te noemen. Het gaat erom of een bron betrouwbare informatie biedt voor het beantwoorden van een historische vraag. De relatie bron-vraag is essentieel; een bron kan voor de ene vraag betrouwbare informatie bieden, maar voor een andere vraag onbetrouwbare informatie.

Bovendien kan de informatie wel betrouwbaar zijn, maar ook eenzijdig of onvolledig. De leerling zal zich ook hiervan bewust moeten zijn, zeker als hij echt onderzoek doet en niet alleen maar een vraag beantwoordt over een bron vanuit de vraag: *‘stel dat je ...’*. Daarnaast moet hij zich afvragen of een auteur bewust essentiële gegevens weglaat.

Stel, je besteedt in je lessen geregeld aandacht aan het diepgaand beoordelen van de betrouwbaarheid van bronnen met het oog op een historische vraag, wordt de vaardigheid dan toch op den duur niet gewoon het toepassen van een trucje?

Houtbewerking

Stel, een leerling heeft geleerd hoe hij planken moet zagen, hoe hij moet schaven, hoe hij verbindingen moet maken, moet boren, frezen en spijkeren en hij heeft met al deze vaardigheden ettelijke keren geoefend. Stel dat je hem vervolgens vraagt om een plank te zagen, er een of meer gaten in te boren of de plank te schaven (zie foto) om te laten zien dat hij deze vaardigheden beheerst. Dan kun je inderdaad zeggen dat hij trucje toepast.

¹ <http://www.geschiedenisexamens.nl/historische-vaardigheden.html>

Maar stel dat je hem de opdracht geeft een volledig uitgeruste werkbank te maken die er bovendien ook nog mooi moet uitzien (zie de foto's hieronder), dan is er echt geen sprake meer van een trucje. Dan moet hij de instrumentele vaardigheden die hij heeft geleerd zelfstandig toepassen, dan moet hij een ontwerp maken, keuzes maken uit houtsoorten en bankschroeven, keuzes maken voor de constructie en de juist lijmsort gebruiken.

En als hij vervolgens, gebruikmakend van die werkbank, de ene na de andere mooie kast maakt, dan mag je hem een meester meubelmaker noemen (zie foto).

Open opdrachten met meer dan één bron

Of er sprake is van een trucje of van het gebruik van een set gereedschap waarmee je daadwerkelijk historisch kunt denken en redeneren in verschillende contexten is dus afhankelijk van de opdracht die je leerlingen geeft. Hoe opener de opdracht en hoe meer er gewerkt moet worden met meer dan één bron, des te beter kan een leerling laten zien wat hij in huis heeft.

Standaardantwoorden

Jaren geleden alweer legde ik onderstaande opdracht over de Korea Oorlog voor aan een drie vwo-klas, in de verwachting dat het een betrekkelijk eenvoudige opdracht was. Met name de eerste vijf vragen zouden niet veel problemen mogen opleveren, maar dat pakte heel anders uit.

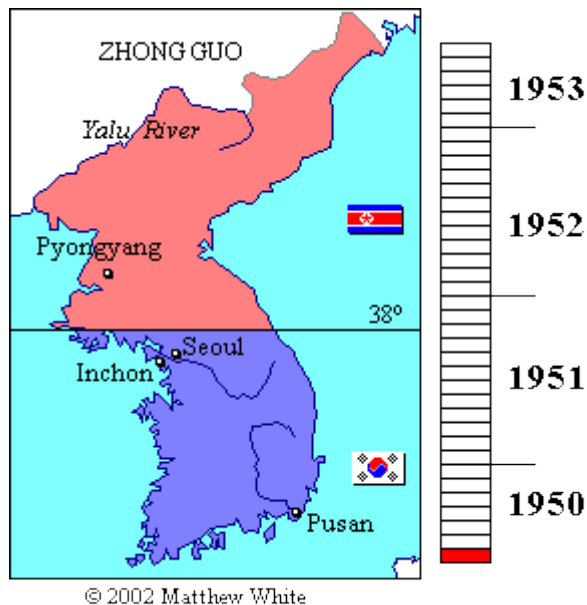
De Korea Oorlog

Deze opdracht gaat over het gebruik van bronnen bij het vak geschiedenis. Informatie uit bronnen gebruiken historici om een antwoord te krijgen op vragen. In deze opdracht gaat het om een antwoord op de vraag hoe de Korea Oorlog is ontstaan. Je gaat verschillende bronnen gebruiken, waarbij je je telkens moet afvragen hoe bruikbaar en hoe betrouwbaar de bronnen zijn.

Als je niet precies weet waarop je daarbij moet letten, kun je gebruik maken van de aanwijzingen in de bijlage.

Met de gegevens uit de bronnen kun je de vragen beantwoorden ook al is de Korea Oorlog (nog) niet behandeld.

Inleiding

De Koreaanse Oorlog of Koreaoorlog (1950-1953) was een burgeroorlog tussen het communistische Noord-Korea en het kapitalistische Zuid-Korea. Hij eindigde in juli 1953 met een wapenstilstand. De Koreaanse Oorlog was een gewapend conflict in de Koude Oorlog, een periode van grote politieke en militaire spanningen tussen de Verenigde Staten en de Sovjetunie tussen 1947-1989.

Naast Noord- en Zuid-Korea waren ook de Verenigde Staten onder de vlag van de Verenigde

Naties en China en Sovjet-Unie bij de oorlog betrokken. De V.S. steunde Zuid-Korea en China en de S.U. Noord-Korea.

Bronnen

Bron 1

Tekstboek A (Noord- of Zuid-Korea)

Van streek door de snelle en verbazingwekkende groei van de Republiek bereidden de Amerikaanse invallers sneller dan gepland een agressieve oorlog voor om de Republiek al in haar eerste jaren te verwoesten... De Amerikaanse imperialisten voerden hun oorlogsproject in 1950 furieus uit... De Amerikaanse invallers die de oorlog al lange tijd aan het voorbereiden waren, samen met hun marionetten, begonnen de oorlog op 25 juni van het 39e jaar van de Juche kalender. Tijdens de dageraad vielen de vijanden onverwacht de noordelijke helft van de Republiek aan en oorlogswolken hingen over het eens zo vredige land, vergezeld door de echo's van het kanongebulder. Nadat ze de 38e breedtegraad waren overgestoken trokken de vijanden dieper en dieper in de noordelijke helft van de Republiek.... De invasie troepen van de vijanden moesten vernietigd worden en ons bedreigde land en volk moest gered worden.

Bron 2

Tekstboek B (Noord- of Zuid-Korea)

Toen de omverwerping van de Zuid-Koreaanse overheid door middel van sociale verwarring te moeilijk werd, schakelden de Noord-Koreaanse communisten over op een straffen en belonen strategie: terwijl het leek alsof zij vreedzame onderhandelingen aanboden, maakten ze in plaats daarvan een analyse van het juiste moment van de aanval en bereidden ze zich daarop voor. De Noord-Koreaanse communisten bereidden zich voor op oorlog. Kim Il-sung bracht in het geheim een bezoek aan de Sovjet-Unie en kreeg de belofte van bondgenootschap van de Sovjetunie en China in geval van oorlog. Tenslotte, bij het aanbreken van de dag op 25 juni 1950 begon het noorden hun zuidwaartse agressie langs de 38ste breedtegraad. Verrast door deze onverwachte aanvallen, begon het leger van de Republiek Korea (Zuid-Korea) moedig om de vrijheid van het land te verdedigen De gewapende provocatie door de Noord-Koreaanse communisten bracht de VN- Veiligheidsraad rond de tafel. Een decreet veroordeelde de Noord-Koreaanse militaire actie als illegaal en als een bedreiging voor de vrede, en een besluit werd genomen om het Zuiden te helpen. Het VN-leger bestond uit soldaten van 16 landen- waaronder de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en Frankrijk- en sloot zich aan bij de Zuid-Koreaanse strijdkrachten in de strijd tegen het Noorden.

Bron 3

Op 25 juni 1950 nam de Veiligheidsraad van de VN een resolutie aan over Korea
"De Veiligheidsraad, met grote zorg kennismemend van de gewapende aanval op de

Republiek Korea door Noord-Korea bepaalt dat deze aanval een schending van de vrede is.'

De stemming zou ongetwijfeld gedwarsboemd zijn door de Sovjetunie, ware het niet dat de Sovjets de vergaderingen van de VN boycotten. Zij protesteerden hiermee tegen het feit dat de Chinese permanente zetel in de Veiligheidsraad nog altijd werd bezet door de nationalist en niet door de communisten van Mao.

Opdrachten (oorspronkelijke versie)

Gebruik de bronnen 1 t/m 3

1. Hoe begon de Korea Oorlog volgens bron 1 en 2? (2 punten)
2. Welke bron (1 of 2) komt uit het boek: History of the Revolution of our Great Leader Kim Il-sun: High School. (Pongyang, North Korea: Textbook Publishing Co., 1999), 125-127. Licht je antwoord toe met een of meer elementen uit de bron. (2 punten)
3. Welke bron (1 of 2) komt uit het boek: Kim, Dojin, Korean History: Senior High. (Seoul, South Korea: Dae Han Textbook Co., 2001), 199. Licht je antwoord met een of meer elementen uit de bron. (2 punten)
4. Welke bron vind je meer betrouwbaar, bron 1 of bron 2? Licht je antwoord toe. (2 punten)
5. Vergelijk bron 3 met bron 1 en 2. Welke versie wordt door bron 3 ondersteund? Licht je antwoord toe. (2 punten)
6. Hoe betrouwbaar is bron 3. Licht je antwoord toe. (2 punten)

Opdrachten (nieuwe versie)

Gebruik de inleiding en de bronnen 1 t/m 3

Een internationale onderzoekscommissie wil graag antwoord krijgen op de vraag wie er schuldig is aan het uitbreken van de Korea Oorlog, met andere woorden, wie is er begonnen. Jij gaat dit antwoord geven op basis van een klein bronnenonderzoek. In je verslag moet je in ieder geval antwoord geven op onderstaande vragen.

1. Wie begon de Korea Oorlog volgens bron 1 en wie volgens bron 2? (2 punten)
2. Welke bron (1 of 2) komt uit het boek: History of the Revolution of our Great Leader Kim Il-sun: High School. (Pongyang, North Korea: Textbook Publishing Co., 1999), 125-127. Licht je antwoord toe met een of meer elementen uit de bron. (2 punten)
3. Welke bron (1 of 2) komt uit het boek: Kim, Dojin, Korean History: Senior High. (Seoul, South Korea: Dae Han Textbook Co., 2001), 199. Licht je antwoord met een of meer elementen uit de bron. (2 punten)
4. Welke bron vind je meer betrouwbaar, bron 1 of bron 2, als je een antwoord zoekt op de vraag wie de oorlog is begonnen? Licht je antwoord toe. (2 punten)
5. Vergelijk bron 3 met bron 1 en 2. Welke visie op wie de oorlog begon wordt door bron 3

ondersteund? Licht je antwoord toe. (2 punten)

6. Krijg je in bron 3 een betrouwbaar antwoord op de vraag wie de oorlog is begonnen?

Licht je antwoord toe. (2 punten)

De prestaties van de leerlingen vielen behoorlijk tegen en daarom vergeleek ik nog eens de oorspronkelijke, Amerikaanse, opdracht met mijn bewerkte versie en pas toen werd mij duidelijk dat de verschillen, hoe klein misschien ook, van groot belang waren.

Ik was ervan uitgegaan dat het niet noodzakelijk was dat leerlingen kennis hadden van de Koude Oorlog in het algemeen en van de Korea Oorlog in het bijzonder. Volgens mij zou de korte introductie op de oorlog voldoende moeten zijn. Bovendien konden de leerlingen, desgewenst, gebruik maken van een schema over het redeneren over en met historische bronnen (zie de bijlage).

De opdracht bleek echter aanmerkelijk moeilijker dan ik had ingeschat. Deels was dit het gevolg van een bij nader inzien ongelukkige formulering.

In vraag één vroeg ik hoe de Korea Oorlog was begonnen volgens bron 1 en 2, wat ook in de Engelstalige versie de eerste vraag was. Zo geformuleerd werden de leerlingen, zo bleek, op het verkeerde been gezet. Velen van hen gingen namelijk in op het karakter van de eerste aanval, terwijl ik alleen wilde weten wie er volgens beide bronnen was begonnen. De kop boven de Engelse beschrijving (niet bestemd voor leerlingen) maakt dat ook duidelijk: 'Centrale historische vraag: Wie begon de Korea Oorlog?' Bovendien waren er leerlingen die, mogelijk weer misleid door de formulering, geen onderscheid maakten tussen bron 1 en 2. De vraag heb ik voor een volgende versie dan ook herschreven.

Eerste versie

Hoe begon de Korea Oorlog volgens bron 1 en 2? (2 punten)

Nieuwe versie

Wie begon de Korea Oorlog volgens bron 1 en wie volgens bron 2? (2 punten)

Ook de volgende twee vragen leverden onverwachte problemen op: Welke bron komt uit het boek: History of the Revolution of our Great Leader Kim Il-sun: High School. (Pongyang, North Korea: Textbook Publishing Co., 1999 en welke uit Kim, Dojin, Korean History: Senior High. (Seoul, South Korea: Dae Han Textbook Co., 2001)?

De leerlingen moesten hun antwoord telkens toelichten met elementen uit de bronnen. Bij het vinden van een antwoord baseerden zij zich op de titels van de boeken, terwijl ik had verwacht dat zij uit elke bron informatie zouden halen die duidelijk maakte dat de ene bron uit Noord- en de andere uit Zuid-Korea afkomstig was. Maar dat ging dus mis.

In het verlengde van deze vraag moesten zij vervolgens aangeven welke bron zij betrouwbaarder vonden, bron 1 of 2. In de Engelse versie werd na de eerste vraag (wie begon?) meteen gevraagd

welke bron de leerlingen het meest betrouwbaar vonden.

Zonder mijn tussenvraag lijkt de vraag nog moeilijker, maar bij herlezen van de toelichting voor de docent bleek dat de bedenker van de vraag ervan uitgaat dat de docent eerst aan de leerlingen duidelijk maakt dat tekstboeken uit verschillende landen vaak een verschillende interpretatie van historische gebeurtenissen geven en met de leerlingen praat over de vraag welk boek je dan moet geloven. In dit gesprek komen de verschillende nationale perspectieven aan bod. Vervolgens wordt de leerlingen uitgelegd dat de opdracht gaat over twee verschillende verslagen van het begin van de Korea Oorlog en dat zij gaan onderzoeken waar de twee bronnen vandaan komen en welke het meest betrouwbaar is.

Vervolgens geeft de docent een mini-les over de context van de Korea Oorlog, waarin o.a. de informatie aan de orde komt, die ik in de inleiding voor de leerlingen heb opgenomen. Het is niet ondenkbaar dat een les waarin de docent de toelichting geeft, meer impact op de leerlingen zou hebben gehad, dan mijn korte inleiding op schrift. Dit vermoeden wordt bevestigd door een opmerking van een leerling dat hij contextkennis miste.

In de oorspronkelijke opgave werd de leerlingen tenslotte gevraagd aan te geven waar zij aanvullende informatie zouden zoeken over de wijze waarop de oorlog was begonnen. In mijn versie heb ik ervoor gekozen om er nog een derde bron aan toe te voegen (zie kader).

Leerlingen moesten bron 3 vergelijken met bron 1 en 2 en duidelijk maken welke versie door bron 3 werd ondersteund. Deze vraag leverde geen grote problemen op. Dat gold echter niet voor de laatste vraag waarin leerlingen uitspraken moesten doen over de betrouwbaarheid van bron 3. Deze vraag bleek duidelijk te moeilijk. Leerlingen waren niet in staat uit de bron op te maken dat de uitspraak van de VN gekleurd was door het feit dat twee belangrijke communistische landen, de S.U. en China, op dat moment geen deel uitmaakten van de Veiligheidsraad.

Tenslotte werd uit deze opdracht duidelijk dat complexiteit van de bronnen, met name het taalgebruik, de leerlingen voor grote problemen stelde.

Omggaan met bronnen

Bij historisch denken en redeneren gebruiken leerlingen vaak, zoals ook in deze opdracht, historische bronnen. Zij gebruiken deze bronnen als bewijsmateriaal in een redenering. Oordelen over de betrouwbaarheid van bronnen is voor het vak geschiedenis dus alleen betekenisvol als de documenten wordt geanalyseerd om te verklaren hoe of waarom iets in het verleden is gebeurd. Het beoordelen van een bron, zonder relatie met een duidelijke vraagstelling is zinloos en zelfs onmogelijk. De antwoorden op de vragen over betrouwbaarheid in deze opdracht maakten dat meer dan duidelijk.

Geen enkele leerling legde een relatie tussen de betrouwbaarheid van de bronnen en de vraagstelling. Ze kijken standaard of er feiten of meningen in een bron staan en of een bron volgens hen objectief of subjectief is. Een bron is volgens hen betrouwbaar als er controleerbare feiten in de bron staat, Wat ze echter nalaten is om auteur, boodschap of doel van de bron in verband te brengen met de vraag. Met andere woorden, er vindt eigenlijk geen historisch redeneren plaats.

Leerlingen laten ook na om de bron in de context van de tijd te plaatsen en juist daarop wordt in bron 3 een beroep gedaan. Soms gebruikt een leerling wel een duidelijk criterium om de betrouwbaarheid van de bron te beoordelen, bijvoorbeeld wanneer de bron is gemaakt, maar verzuimt dan om een relatie te leggen met de vraag.

Enkele conclusies

Hoe kleinschalig dit onderzoekje ook was, toch kunnen er wel een aantal conclusies uit worden getrokken:

- Het is belangrijk vragen uiterst zorgvuldig te formuleren, waarbij pre-testing duidelijk een toegevoegde waarde kan hebben.
- Het is belangrijk de vragen zo te formuleren dat leerlingen worden uitgedaagd een uitgebreid antwoord te geven.
- De leerlingen moeten getraind worden in het geven van een uitgebreid antwoord.
- De leerlingen moeten leren wat er precies van hen verlangd wordt als zij hun antwoord/redenering moeten onderbouwen met argumenten/elementen uit de bron.
- De leerlingen moeten worden getraind in het beoordelen van bronnen op bruikbaarheid en, betrouwbaarheid (en ook representativiteit) in relatie tot de vraagstelling, waarbij zowel redeneren over als met bronnen.
- Vermeden moet worden dat het beoordelen van betrouwbaarheid (maar ook representativiteit) geen historische vaardigheid in relatie tot historisch redeneren verwordt, maar niet meer dan een trucje.

Uit mijn onderzoekje werd dus duidelijk dat deze leerlingen een standaardantwoord gaven op vragen over de betrouwbaarheid van bronnen. Zij reproduceerden een antwoord dat zij op nagenoeg alle vragen zouden kunnen geven, waarin naar de betrouwbaarheid van bronnen wordt gevraagd. Ik ben bang dat deze leerlingen geen uitzondering vormen en dat zij zich slechts zelden diepgaand verdiepen in de verschillende criteria die maken dat een bron betrouwbare, dus bruikbare, informatie biedt voor het beantwoorden van een vraag.